

A patak két partja

Pataknak mondták, amazok szerint kis folyócska, amelynek csak ezután lett jelentősége. Ami a hirtelen változást szemléltette, nem voltak a faluban férfiak, csak molyos öregemberek, és új lett a kocsmáros, hitel nem volt nála, és a bort is máshonnan hozatta, nem is ízlett. Új arcok jelentek meg a faluban, másképpen beszéltek. Ők voltak az új urak. Nagy szekereken, néha teherautón ült az asszony meg a család. Más volt a nyelvük, de még a tájszólásuk is. A bírót nem kellett leváltani, elmaradt ő a falu másik felével, nem váltott hazát.

Sokak csak akkor kaptak észbe, amikor a kurgatott pénzükért többé nem adtak fröccsöt. Egyébként is a „nemízlikbor” mellett inkább sört csapoltak, és valami pálinkafélét árultak. Nem kínálták, csak árulták, és a cigány nótáit is kitiltották. Az idegenek ismeretlen dalokat óbégattak, amelyek idegenek voltak azok fülének is, akik egyébként értették a nyelvüket.

A határfolyóvá előléptetett pataknak volt előnye is. Az asszony nép a patakhoz járt mosni, azt nem tilthatták. Munka közben a fehérség dano-lászik, a víz pedig messzire elhordja a hangot. A népdalok azonban új szöveget kaptak, onnan tudták meg a túlparton, ha valaki meghalt. Ki is harangozták, felekezeti különbség nélkül, mivel mind a két falunak csak egy-egy temploma maradt. Az egyik oldalon a katolikus, a falu másik felén a reformátusoké. A református templom országot váltott úgy, hogy a helyéről el nem mozdult. Nem is tettek különbséget sem a temetkezésben, sem a halottak iránti tiszteletben. A patak, akármilyen szerényen csordogált át a falun, mégiscsak a falu ütőere lett. Elújságolták a derék asszonyok a lakodalmakat, kinek született fia-lánya, hiszen odaát is rokonok, barátok, régi szomszédok laktak.

Az idegen katona csak hallgatta az ismeretlen nótákat, kitelt az idejéből a szolgálatban, mert bizony a patak hídját mindig őrizték.

Találgatta is, milyen érdekük fűződik a hídhoz, amikor szekerek már időtlen idők óta messziről elkerülték. De a faluhoz tartozott, a faluhoz, amelyből kettő lett. A szőlőt odaát szüretelték a homokon, de nem akarózott a bornak átjönni vendégségbe.

Nem sokat törte ezen a fejét, volt elég baja magának is.

A patak az erdőben eredt, így aztán a forrás vizéből évtizedekig senki sem ivott, el is szennyeződött. Az erdőbe, ahol észrevétlenül el lehet tűnni, a belháborúig senkit nem engedtek a határörök. A háború idején a puha avar tompította a léptek zaját, így minden éjszaka átjutott valaki az anyaország biztonságába.

Ha valakinek egyik napról a másikra nemcsak a megyéjét, de a faluját is átvágja a határ, ki tudja, hogy a testéből nem szakadt-e ki a lélek. Anya szülte, de hamar elvesztette, nem tudta, mi az, hogy van valaki, aki néha az ölébe veszi. Szinte mindent magától kellett megtanulnia, mert az emberek kint dolgoztak a határban, az öregek pedig maguk is elesettek voltak. Azt sem értette, kik az ezek és kik az azok, miért csúfolták. Ráadásul a szomszédok egy része más nyelven kezdett el beszélni. Hiszen értette ő a nyelvüket, de furcsállotta, hogy már nem magyarul szólnak hozzá. A csúfolódás is jobban fáj.

Ahogy növegett, kezdte bántani a lányok viselkedése, akikkel kiskorában néha elbeszélgetett, ha néhanapján elvetődött az osztatlan iskolába. Mintha elfelejtett volna írni, csak ákombákomból került a táblára.

Nem is volt nagy kedve az iskolához, nem is hiányolta ott senki. Ugyan ki vitte volna iskolába másnak a félnótás fiát? Inkább elküldték a kútra, azt iskola nélkül is megértette, akár magyarul szóltak hozzá, akár azon a nyelven. Egyre többen lettek, akik csúfolták, hogy ezen a nyelven beszél. Jöttek olyanok is, akiknek a nyelvét alig értette, vagy sehogy. Katonák voltak, de sem a nyelvük, sem a ruhájuk fazonja nem illett a faluba.

Voltak zimankós telek, nem győzte a tavaszt kivárni.

Kisütött végre a nap, megjött a szép idő. A tavaszi szél elfújta a felhőket. A határban véges-telen-végig harsogó zöld füvek, sarjadó búza borította a gazdag feketeföldet. A kertek, a fák virágba borultak. Tombolt a tavasz.

A lányok sivalkodtak a kútnál, ahogy a legények hordták rájuk vödörrel a vizet. A legények egyik bandába sem vették be, amikor házról házra jártak locsolkodni. Elzavarták a félnótás legényt.

Aztán egyszer csak elkomorult az ég. A jövevények, amazok jöttek csoportosan.

A lányok hamar elillantak, a legények elszédtek, nem vették elő a bicskát a csizmaszárból.

Így változtak meg a békés ünnepek. Voltak a falubeliek közül, akik amazok közé álltak.

Ő meg csak bámészkodott, aztán elődalgott ő is. Ki érti ezt? A félnótás legénynek ugyan ki magyarázná meg.

Kinek milyen a sorsa. Talán nem is született ő félnótásnak, de hamar rászakadt az élet. Az anyját eltemették, nem is ismerte. Apjáról sem maradt sok emléke. Őrizte a portát kislegénykora óta. A nagyanja hiába mondogatta, jön apád, majd hazajön a háborúból, hazajön a fogásból, de nem jött. Ő meg azt sem tudta, mi a különbség az anya és a néni között. Más talán a kútba ugrott volna, vagy világgá megy. Az apja nyájából nem maradt rá más, csak egy kecskegida. Egy nyamvadt, kicsit bicegő kecske, amely vele öregedett. Ellegetszett, még a bokrokat is lerágta, amerre mentek. Mert a kecske nem tágított, meg sem kellett fognia a nyakán átvett foszlott kötelet. El is nevezték a feleségének a szesztestvérek, pedig annak még annyi haszna sem volt, mint egy feleségnek, mivelhogy baknak született. Attól még sajnálta levágni.

Ritkán lépett be a kocsmába, hiszen pénzt alig keresett. Nem is hiányzott neki a hangoskodás meg az ugratás. Érzékenyen érintette, ha rajta köszörüli valaki a nyelvét.

Amikor a falut ellepték az idegenek, szeke-ekkel érkeztek, beálltak az udvarra, és kezdtek lerakodni. Nagy pereputtyal jöttek, őt meg vasvilával elzavarták. Még a kecskéjét is elvették tőle.

A sánta özvegy szénapadlására keveredett. Már otthona sem volt, verte a sors rendesen. Megosztozott a tyúkokkal, elcsent egy-egy tojást, és kiitta éhségében. Az istállót nem fűtötték sem lovak, sem tehének, és az ólak is üresen álltak. Beállt még egy szegénynek a házhoz.

Így ért volna véget nyomorult élete, kegyelemkenyéren. Zsírót, lisztet, kenyeret kapott, ha napszámba ment. Egyszer csak katonák állták az útját, vitték sorozásra. Címe nem volt, ahová a behívót küldhették volna. Odabenn jól megpofozták, hogy ne játssza meg magát. Aztán rájöttek az állapotára, és lerángatták róla az új katonaruhát. Alig maradt miben hazajönnie. Végül kapott a régi helyett valami szakadt zubbonyt, cipőhöz meg úgysem szokott a lába. Lyukas csizmája szerencsére otthon maradt a szénapadláson, ahol utoljára megaludt. Maradhatott, mert segített a sánta öregasszonynak a ház körül.

Amikor meghalt az özvegyasszony, aki befogadta, mehetett isten hírével. Ha megfázik, elvitte volna a tüdőgyulladás. Senkinek sem hiányzott volna a csonka faluban.

Szeretett volna legalább egy kutyát – de az is világgá ment tőle, amikor felkopott az álla mindkettőjüknek. A csősz aztán magához édesgette, mert annak meg elpusztult az öreg kutyája. Akadt szalonnabőrke, néha még kolbász is jutott eleinte.

Bolyongott a határban. Ha volt munka, elvállalta. Írt volna ő versikéket is, de nem volt a keze ceruzához szokva, így csak ábrándozott. De már a lépteit is korlátozta az új hatalom.

De a falu határa, a feketeföld felé nem minden irányba mehetett. A homoki szőlők felé egyáltalán nem. Pedig alföld ez is, az is, csak kérdés, a határ melyik oldalára kerültek a földek, nem is értette, de hamar meg kellett tanulnia a kétféle határ közti különbséget. Azelőtt a határ csak egyet jelentett, kiment a faluból valakinek a földjét megkapálni. Most nem paraszt járt arra elmaradhatatlan kalapjában vagy a szomszédasszonyok valamelyike fejkendőben, hanem valami goromba katona. A hanghordozásból is értett volna, de durva szavakkal adott nyomatékot a mondani-valójának. Mondta volna, hogy arra van a János bácsi földje, de hang nem jött ki a torkán. Az meg csak ráfogta a puskáját. Még elszaladni sem tudott. Reszkető inakkal indult a falu felé, amikor a

katona intett neki, hogy menjen. A patakon túlra hiába kíváncszott volna, ment volna a régi ismerősközhöz, onnan is visszakergették. Megértette, hogy a falut kettéosztották, de az okát nem. Egy félnótásnak senki sem magyarázza.

Pedig régebben rákot is, halat is fogott ebben a patakban. Az erdő felé sem mehetett málnát szedni, bár tudta, merre talál. A szeder is leérett, anélkül, hogy valaki hozzáférhetett volna. A vacsorakor fanyar, összehúzza az ember száját, de abból legalább ehetett kedvére, mert az öreg fa olyan helyen talált felnőni, ahová azok nem jártak, nem is tiltották a járást.

Ahogy vége lett a szüretnek is, nem hívták napszámba. Igaz, nem volt még felnőtt, de faluhelyen a gyerek is emberül dolgozik, hiszen bírja.

Ő ugyan vékonydongájúra sikeredett, hiszen az ő reggelije is annyira volt biztos, mint a kutya vacsorája. Aztán elcsapta az éhségét valami hitvány gyümölcscsel. Ha valakinek a gyümölcsösében kerek almák termettek, és leszedett egyet-egyét, igyekezett a koszos ingecskéje alá rejteni. Már kiskora óta szidták, fenyegették, tolvajnak nevezték. Különösen azóta kergették meg, amióta nem akarták a nyelvet érteni, amelyen azelőtt szólt velük.

Lakodalomba, ha nem is hívták, de nem szólta meg, ha betévedt. Hiszen segített a háznál, most is kellett aprófa az üst vagy a kondér alá. De nem volt ám mindegy, hogy a cigány húzta-e a nótát, vagy valami tamburás. Pedig kedvelte az öreget, az is őt. Azóta eltemetették, és mások más zenére duhajkodtak. Nem a csárdást járták, amelybe beletanult gyerekként.

Ezeknek a lakodalmában, amin azok a magyarokat értették, még a kutya sem lerágott csontot kapott. Meg is morogta, amikor elszaladt mellette a cupákkal.

Még a púpos Mária, a Mariska is nyelvet váltott, ha találkoztak, ki is nyújtotta rá azt az idegenné vált nyelvét.

Amikor csak visszajött a határból, mindig volt olyan ház, ahol a siratóasszonyok jajveszékelték, fiatalembert is sirattak. Olyan házakhoz, ahová nem kellett menni segíteni, dolgozni, mert volt, aki az állatokat ellássa, vizet húzza a kútból, mégiscsak hívták napszámba kapálni. Később

egyre több portán fogadták föl, mert a fiatalja elment katonának. Nemsokára sokakat el is sirattak, ha a kiskapujukon belépett a postás valami írással.

Sehol semmi fény, csak az ég lyukas pokrócán szivárgott az égre feltűzött csillagok fénye. Hidegen villogtak azok a csillagok. A legény kívül-belül reszketett. Belül a fájdalomtól, amikor a tüdőbajos Eszti siratták. Megállt az ablaka alatt. Nem is volt más ablak, amely messziről virított volna, a kocsma az alvégen állt, a kövesútnál. Arrafelé nagyobb volt a forgalom, még az idegenek betértek.

Kihallatszott a siratóasszonyok jajveszékélése. Az ablak mögött csak a gyertyák világítottak, azok is kialvóban.

Kije is volt az ágrólszakadtnak Eszti?

Az egyetlen lény, akinek volt egy-egy jó szava hozzá. Ő, aki lassan-lassan kifogyott az életből, aki hibás volt, és egyetlen legény sem állított májusfát a háza elé.

Eszti letette a két nehéz vödört, amikor a jó kútról jött, és rámosolygott. Fel is kapta mellőle a vödörket, hogy segítsen. Most aztán elszállt belőle a lélek, amely csak hálni járt belé. Eszti egyre többet köhögött, egyre többször tette le a vödört. Nemegyszer látta, hogy véres a zsebendője.

Az Eszti bizony megsiratta. A beteg lány nem csúfolta, nem ugratta, nem emelgette a szoknyáját, hogy aztán kinevesse.

Ha lettek volna körülötte virágok, mind az Eszti kapujára tűzte volna. Fázósan, egyik lábáról a másikra állt. A lelke is megtelt szomorúsággal. Angyallá változott az egyetlen lény, aki ember számba vette. Siratta is a szívéből, de nem csak azon a fagyos, gyötrelmes éjszakán.

Jártában-keltében az Esztire gondolt, akinek a köhögését elnyomta a nehéz fekete sírhant, amelyre csak a feltámadás hordott virágot. Csakhogy az ő feltámadása bizony, jaj, de messzi van még!

Az iskolában a tanító egyszer rákérdezett az anyanyelvére. Hiszen van neki nyelve, de az anyjára bizony nem emlékezhetett. Értette a szót, de nem értette, amit a táblára írtak, pedig a változások előtt úgy-ahogy konyított a betűkhöz, ha elnehezült kezével nehezére is esett írni. Nem

sok dicséretet kapott, az új tanító egyenesen a sarokba állította.

Hányszor végiggondolta, miért nem volt jó, ahogy kiskorában élt. Mindenkiel szót értett, aki felfogadta.

Az még mindig fájt, hogy a lányokkal nem barátkozhatott, a többi fiú sem vette be a játékába, de minden szomszéd ugyanolyan volt a változások előtt. A nap is egyformán sütött az emberekre, a hó is ugyanúgy hullott a falu határában. Nem volt erre meg arra. A patakon palló vezetett át, és híd is volt a faluban, a bekötőút közelében.

Miért gyülekeznek most újból a katonák, mi készül? Miért lopóznak a legények megint az erdő felé éjszakánként? Miért hall az erdő irá-

nyából fegyverropogást? Miért bömbölnek éjjelente repülők, miért remeg alatta a föld?

Félt, mint gyerekkorában, amikor az ég zengett, pedig nem voltak az idő tájt ezek meg azok.

Aztán megértette, hogy újból elérte a háború.

Én még találkoztam vele, amikor a néprajzi emlékeket gyűjtöttük. Szép hangja volt, nótáinak bizonyult, a népdalok közé magyar nóták, de amazok nótái is befértek. Igen érdekes elegyet alkottak.

A katonaszökevényekkel jött át, olyan állapotban, hogy kórházba került. Az otthonból, ahol később elhelyezték, egyszer csak eltűnt. Talán megint a határban csavarog, nem bírta a kötöttségeket. Azóta nem tud róla senki.

Téli metamorfózis II.